

Sveriges slavhistoria avslöjad

Publicerad 7 oktober 2013, Niklas Zachrisson SvT

Historiker har för första gången gått igenom dokument som beskriver svenska rättssystemet på vår forna slavkoloni i Västindien. Och det visar sig att Sverige inte var bättre än andra förtryckande kolonialmakter på 17-1800-talet.

Visste du att Sverige bedrev slaveri i Västindien för 200 år sen?

Det är i alla fall inte något som är en del av vår svenska historieskrivning, trots att Sverige var en slavnation i över 60 år och delaktig i den transatlantiska slavhandeln på 17-1800-talet.

Unik forskning

Det finns bara två doktorsavhandlingar om den svenska kolonin Saint Barthélemy som också berör slavsystemet – en från 1888 och en från 1951.

Fredrik Thomasson, doktor och akademiforskare vid historiska institutionen, Uppsala universitet, är förste forskaren som gått igenom de domstolsprotokoll som kontinuerligt antecknades på ön.

– Det jag har hittat är hur ett svenskt implementerat rättssystem behandlar den svenska slavbefolkningen. Det är ingen någonsin som har tittat på det här materialet, säger Fredrik Thomasson.

I nuläget har Fredrik Thomasson samlat ihop ett 1000-tal domstolsprotokoll med anknytning till slavar eller fria kulörta som de fria mörkhyade kallades på ön, och vår koloniala historia blir allt tydligare.

– Det är en viktig källa för socialhistoria. Domstolsprotokoll är nästan enda källan där vi får reda på något om slavbefolkningen, som ju annars är tyst. Slavarna finns där med namn, de är vittnesmål och man kan nästan höra deras röster, säger Fredrik Thomasson.

Jean Pierre fastspänd vid fyra pålar

Ett av de fall som nu för första gången kan återberättas handlar om slaven Jean-Pierre som anklagats för att ha slagit en vit man. Flera vittnen kunde meddela att det var i självförsvar, men eftersom det var strängt förbjudet att slå en vit person så ville den svenska domstolen på ön statuera ett exempel.

Jean Pierre dömdes till 32 piskrapp, liggandes på mage, fastspänd mellan fyra pålar, en vanlig metod som kallades för "quatre piques" (fyra pålar).

Fysiska kroppsstraff var de enda straff som ansågs effektiva på slavar. Fängelse och böter var omöjligt eftersom de inte hade rätt till egendom och var per definition inte fria från början.

Sverige kopierade och använde sig av den franska slavlagen "code noir" (den svarta lagen) eftersom den svenska alltså inte kunde användas på slavbefolkningen.

Den svenske naturforskaren Bengt Euphrasén besökte kolonin på slutet av 1780-talet och beskriver hur straff med den så kallade "negerpiskan" kunde gå till i sin bok "Den Vestindiska lagen":

”Han ställer sig på något avstånd och med piskan slår knäppsmällar på slavens bara kropp, varje slag smäller som ett pistolskott och stora skinn samt köttslamsor samt köttstycken följer ofta med från kroppen.”

– Det är helt enkelt så man straffade svarta i Västindien och det tillägnade sig Sverige ganska snabbt, säger Fredrik Thomasson.

Susanna piskas nästan ihjäl

I ett annat domstolsprotokoll framkommer historien om slaven Susanna som en morgon hittas helt sönderpiskad på trappan till den svenska guvernörens hus.

– Den svenska läkaren Samuel Fröberg undersöker henne och försöker plåstra om henne så gott han kan. Och han skriver sen till domstolen att han fruktar för hennes liv, berättar Fredrik Thomasson.

Slavlagen var också till för att på visst sätt skydda slaverna och enligt den svenska slavlagen var det inte tillåtet som ägare att piska sin slav mer än 29 rapp åt gången. Hårdare straff skulle delas ut av domstolen.

Men i fallet med Susanna kunde den svenska läkaren konstatera att hennes matmor piskat henne långt mer än de tillåtna 29 rappen och kunde dessutom se svår ärrbildning på rumpa och rygg från tidigare misshandel.

Straffet för ägarinnan blev en åthutning från domstolen och att slaven Susanna tvingades säljas till annan ö i Västindien. Svenska staten tog intäkten för slavförsäljningen.

Västafrikansk kultur i Västindien

Andra domstolsfall avslöjar att många av slaverna utövade magi, det vill säga den västafrikanska medicinkonsten. Detta var strängt förbjudet på ön. Den så kallade magin som utövades är ett tecken på att slaverna tog med sig sin kultur över atlanten.

I domstolsprotokollen blir det också tydligt att slavar bara fick vittna mot andra slavar, inte mot vita. I ett fall beslöt domstolen att låta en mördare gå fri, hellre än att låta en slav som varit på plats vid mordet vittna mot den anklagade.

Kraven på bevis mot slavar var däremot låga. Ibland behövdes inga bevis överhuvudtaget, det räckte med rena anklagelser.

Sverige lika skyldig

Enligt Fredrik Thomasson var Sverige som alla andra kolonialmakter i Västindien. Varken bättre eller sämre. Tack vare att Saint Barthélemy inte hade tillräckligt med vatten förekom inte plantageslaveri och de värsta skräckexemplen om barbarisk behandling av slavar har Fredrik Thomasson inte hittat.

Men till skillnad från andra länder har Sverige i stort sätt inte alls uppmärksammat sin koloniala period som slavnation.

– Jag har en bekant som är en dansk forskare som sysslat med liknande frågor som handlar om den danska kolonisationen. Och när jag läste hennes bok, så tänkte jag, jaha var är den svenska boken om den här? Den finns inte! Jag såg det som ett slags tomrum.

Jakten på sanningen

Det första Fredrik Thomasson gjorde var att bege sig till Riksarkivet i Stockholm där dokument bevarats från den svenska historien ända sedan början av 1600-talet –

En del av domstolsprotokollen hittade han i form av mikrofilm. Papper som till viss del fotograferats på 60-talet ur de franska kolonialarkiven, dit alla myndighetspapper samlades efter att kolonin åter blivit fransk i slutet av 1800-talet.

– De första dagarna jag satt med mikrofilmerna, blev jag mer och mer deprimerad, och tänkte det här kommer aldrig att gå att göra något med.

Fredrik Thomasson fruktade att de gamla dokumenten blivit förstörda när det brann på de franska kolonialarkiven på 1950-talet. Men det visade sig att det inte var brandskadat, utan det var vattenskadat:

– Det är ganska stor spänning när man öppnar de första kapslarna, eftersom jag sett mikrofilmerna så tänkte jag att allt skulle vara i bedrövligt skick, men det visar sig att stort sett allt är fullt möjligt att läsa.

Nu håller Fredrik Thomasson och två doktorander på att digitalisera alla dokument, på plats i södra Frankrike där de franska kolonialarkiven numera befinner sig.

”Självgod självbild”

Enligt Fredrik Thomasson är bilden vi haft fram till idag om den forna svenska kolonin, långt ifrån fullständig och har hittills haft en nostalgisk karaktär som inte är bra för historieskrivandet:

– Jag tror att Sverige ofta tenderar att ha en ganska självgod självbild. Sverige har lite grann sett sig som ett världsmedvetande, och då har man tenderat att glömma bort vad som har hänt i den egna historien. Det finns antagligen ett skäl till varför ingen har studerat det här förut och kanske inte bara beror på att arkivet befinner sig i Frankrike, utan det har inte funnits med i den här självbilden.

Sverige blev slavnation

Gustav III, som regerade Sverige i slutet av 1700-talet, även kallad teaterkungen, är känd för sitt stora kulturella intresse.

Men det som är mindre känt, är att kung Gustaf också var mycket intresserad av att skaffa sig kolonier och bedriva slavhandel.

Det var många länder i Europa som skaffade sig amerikanska kolonier i slutet av 1700-talet, och Gustaf III ville inte vara sämre.

– Sverige var i en ständig statsbankrutt under andra hälften av 1700-talet och slavhandel var ett sätt att få in mer pengar till stadskassan helt enkelt, säger Fredrik Thomasson.

År 1784 lyckas kung Gustaf förhandla till sig en liten karibisk ö, av kolonialmakten Frankrike. Gustaf III utropade sin nya koloni till frihamn för att bland annat attrahera slavhandel.